

THE STATE TARGET PROGRAMS AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC HEALTH STATE POLICY IN UKRAINE

Serdiuk A.M., Koblianska A.V., Skliarenko K.A.

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

В

кономічний розвиток України потребує використання на практиці широкого набору різноманітних інструментів державного управління, одним з яких є програмно-цільовий підхід у плануванні та управлінні соціально-економічними об'єктами та процесами. Державна політика у сфері охорони здоров'я спрямовується на підвищення рівня здоров'я, поліпшення якості життя і збереження генофонду українського народу, реалізація її потребує здійснення комплексу державних і галузевих заходів. Саме останні мають передбачати розроблення державних цільових програм охорони здоров'я населення. Актуальність проблеми пов'язана з необхідністю детального вивчення державного планування в Україні у галузі охорони здоров'я та створення власних розробок для оптимізації державного управління у системі охорони здоров'я.

Метою дослідження є визначення основних умов програмно-цільового планування у розробці та впровадженні державних цільових програм, спрямованих на реалізацію

державної політики з охорони здоров'я в Україні.

Матеріали і методи: аналіз законодавчих актів та нормативно-методичних матеріалів у галузі охорони здоров'я в Україні, документів і науково-методичних матеріалів ВООЗ та інших міжнародних інституцій, моніторинг виконання державних цільових програм з охорони здоров'я.

Результати. Термін «державна політика з охорони здоров'я», за визначенням вітчизняних дослідників, а також з урахуванням рекомендації ВООЗ, це — комплекс прийнятих загальнодержавних рішень, взятих зобов'язань щодо збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я та соціального благополуччя населення держави як найважливішої складової її національного багатства шляхом реалізації сукупності політичних, організаційних, економічних, правових, соціальних, наукових, медичних заходів з метою збереження громадського здоров'я [4, 7]. Показником ефективності державної політики у сфері охорони здоров'я є соціальне благополуччя та стан

**СЕРДЮК А.М.,
КОБЛЯНСЬКА А.В.,
СКЛЯРЕНКО К.А.**
ДУ "Інститут громадського
здоров'я ім. О.М. Марзєєва
НАМН України", м. Київ

УДК 616-084: 304.442

Ключові слова: державні
програми, програмно-
цільове планування, цільові
орієнтири, індикатори,
моніторинг.

**ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ЦЕЛЕВЫЕ ПРОГРАММЫ
КАК ИНСТРУМЕНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ПОЛИТИКИ ПО ЗДРАВООХРАНЕНИЮ В УКРАИНЕ**
Сердюк А.М., Коблянская А.В., Скляренко Е.А.

*ГУ "Институт общественного здоровья
им. А.Н. Марзеева НАМН Украины", г. Киев*

Целью данного исследования является определение основных условий применения программно-целевого планирования в разработке и внедрении государственных комплексных программ, направленных на реализацию государственной политики по охране здоровья в Украине.

Материалы и методы: анализ законодательных актов и нормативно-методических материалов в области здравоохранения в Украине, а также анализ документов и научно-методических материалов ВОЗ и других международных институтов, мониторинг выполнения государственных целевых программ по здравоохранению.

Результаты. Актуальность проблемы связана с необходимостью детального изучения государственного планирования в Украине в обла-

сти здравоохранения, основой которого должны стать государственные целевые программы, реализующие цели и задачи государственной политики Украины. Представлен анализ основных законодательных документов в области государственных целевых программ на примере Межотраслевой комплексной программы "Здоровье нации" на 2002-2011 годы как одной из наиболее масштабных за время независимости Украины, в основу которой положены принципы ВОЗ. Детально представлены результаты реализации научной части программы, значимость и основные недостатки программы. Показано, что главным направлением государственной политики по охране здоровья должно стать обеспечение ее целостности за счет единых подходов к планированию.

Ключевые слова: государственные программы, программно-целевое планирование, целевые ориентиры, индикаторы, мониторинг, оценка выполнения.

© Сердюк А.М., Коблянська А.В., Скляренко К.А. СТАТТЯ, 2016.

№ 2 2016 ENVIRONMENT & HEALTH 4

здоров'я населення України. Виконання державної політики та реалізація обґрунтованих заходів відбуваються через розробку та впровадження державних програм, направлених на збереження та покращення стану здоров'я, збільшення середньої тривалості якісного життя громадян України.

Державна цільова програма — це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, що здійснюються за використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням. Охорона здоров'я є одним з основних секторів економіки, великим двигуном науки і технологій. Тому державна цільова програма — це інструмент державного регулювання економіки, що забезпечує досягнення перспективних цілей та задач шляхом використання наявних ресурсів.

Згідно з матеріалами законодавчих актів, затвердженими в Україні, «Державні цільові програми охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади». Визначено сукупність умов для впровадження Державної цільової програми [1, 2], представлено розподіл державних цільових програм за своєю спрямованістю (економічні, наукові, науково-технічні, соціальні, національно-культурні, екологічні, оборонні, правоохоронні) [2, 3].

Забезпечення складової програмно-цільового методу складання бюджету (як аналіз, оцінка та контроль над виконанням програм) здійснюється за рахунок проведення аудиту ефективності бюджетних програм для з'ясування

□ чи є ефективними та результативними методи дії державних структур у суспільних перетвореннях, а якщо ні, то чому?

□ чи є ефективними та результативними державні програми, а якщо ні, то чому?

□ чи можна поліпшити ефек-

тивність і результативність державних програм і методів діяльності державних структур у суспільних перетвореннях, якщо можливо, то яким чином це зробити [2-4].

Для оцінки результативності виконання програми та реалізації заходів застосовують набори індикаторів (показників) — засобів, за допомогою яких здійснюється моніторинг і визначається рівень прогресу щодо виконання окремих завдань програми, досягнення очікуваних результатів (короткотермінових та середньотермінових) тощо [1, 2, 4]. Для потреб моніторингу застосовують різні типи індикаторів, а саме: прями та непрямі, кількісні (статистичні), якісні, проміжні індикатори та індикатори кінцевих результатів програми [1, 2, 4].

При відборі індикаторів обов'язково застосовується низка критеріїв: відповідність, чутливість, простота і доступність, надійність, практичність, об'єктивність, дешевизна, представництво, політична доречність, обґрунтованість, вимірюваність [1, 2, 4].

В Україні до основних документів, направлених на розробку та впровадження державних цільових програм, належать ЗУ «Про державні цільові програми» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 25, ст. 352), який визначає засади розроблення, затвердження та виконання державних цільових програм; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» від 31.01.2007 р. № 106; наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Порядку обліку державних цільових програм» від 31.07.2007 р. № 250; наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2006 р. № 555 «Про державну експертизу ДЦНТП».

В Україні з 1992 року прийнято понад 45 державних програм, з них виконувалося 25 державних цільових програм і 4 програми комплексних заходів, завдяки яким досягнуто певний рівень поліпшення деяких показників громадського здоров'я. Основними програмами є такі: «Здоров'я нації», «Діти України», «Цукровий діабет», «Профілактика і лікування артеріальної гіпертензії», «Репро-

дуктивне здоров'я», «Заохочення народжуваності», «Концепція безпечного материнства», «Профілактика ВІЛ-інфекції/СНІДу», «Боротьба з захворюваністю туберкульозом», «Розвиток донорства крові та її компонентів», «Онкологія», «Соціально-медичне забезпечення ветеранів й інвалідів війни», «Імунопрофілактика населення», «Профілактика і лікування стоматологічних захворювань», «Розвиток державної служби медицини катастроф», «Профілактика йодної недостатності у населення», «Боротьба з поширенням наркоманії», «Розвиток трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини». Суттєве місце серед усіх державних програм посідає Міжгалузєва комплексна програма «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки.

Міжгалузєву комплексну програму «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 14 від 10.01.2002 р. В Україні вперше виконувалася така масштабна програма, до реалізації заходів якої були залучені міністерства України, Національна академія наук, національні академії медичних та педагогічних наук, державні комітети тощо [5].

В основу Міжгалузєвої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки покладено принципи ВООЗ відповідно до прийнятого на 51-й сесії Всесвітньої Асамблеї охорони здоров'я у травні 1998 року документа «Політика досягнення здоров'я для усіх у XXI столітті» (ЗДВ-21), в якому окреслено глобальні пріоритети та основні завдання, які повинні забезпечити у всесвітньому масштабі можливості досягнення і підтримання найвищого рівня здоров'я протягом усього життєвого циклу. При складанні

THE STATE TARGET PROGRAMS AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC HEALTH STATE POLICY IN UKRAINE

Serdiuk A.M., Koblinska A.V., Skliarenko K.A.
State Institution "O.M. Marzeiev Institute for Public Health of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine"

Objective. We determined the main conditions of the application of program-target planning in the development and the implementation of national comprehensive programs aimed at the realization of public health state policy of Ukraine.

Materials and methods. Analysis of legislative acts and standard-methodical materials in the sphere of public health of Ukraine and also the analysis of documents and scientific-methodological materials of the WHO and other international institutions, monitoring of the implementation of the state target programs in public health.

Results. Urgency of the problem is connected with

a necessity of a detailed study of state planning in the field of public health in Ukraine. The state target programs, realizing the goals and the objectives of the state policy of Ukraine, should become its basis. We present the analysis of the main legislative documents in the sphere of state programs by the example of inter-branch comprehensive program "Health of Nation" for 2002-2011 as one of the most large-scale, based on the principles of the WHO, during the time of the independence of Ukraine. There are the results of the implementation of the scientific part of the program. The importance and the main shortcomings of the program are demonstrated. A main direction of the state policy in public health is demonstrated to have to become a provision of its integrity at the expense of the unified approaches to planning.

Keywords: state programs, program-target planning, target references, indicators, monitoring, evaluation of implementation.

переліку заходів та цільових індикаторів у Програмі використовувалися рекомендації ЄРБ ВООЗ у рамках стратегії ЗДВ-21, а також власний досвід наукових досліджень [5].

Зважаючи на відсутність суттєвих результатів перебудови вітчизняної охорони здоров'я, слід ретельно переглянути та проаналізувати раніше розроблені та затверджені концепції, програми, плани реформування галузі. Тому як приклад було взято Міжгалузеву комплексну програму «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки. Це найбільш наочний приклад того, як важливо застосовувати наукові підходи до планування й розробки цільових програм, особливо коли це стосується здоров'я людини.

Значущість Програми полягає у спрямованості її на поліпшення стану здоров'я населення України, а загальним і найбільш суттєвим недоліком Програми є недостатність її цільового фінансування з державного бюджету, значна кількість розділів і напрямків [10].

Для моніторингу виконання заходів Програми проведено структурування сфери функціонування системи охорони здоров'я, яке передбачає методологічну єдність її складових, що представлено у її розділах:

□ державна політика у сфері охорони здоров'я;

□ здоров'я різних верств населення;

□ захворюваність населення на найбільш поширені хвороби;

□ організація медичної та соціальної допомоги;

□ фінансові, кадрові, медикаментозні та технічні ресурси

охорони здоров'я;

□ діяльність санітарно-епідеміологічної служби;

□ профілактична спрямованість та формування здорового способу життя;

□ інформатизація та наукове забезпечення охорони здоров'я.

Також застосовувалися різні типи індикаторів, рекомендовані ЄРБ ВООЗ у рамках стратегії «Здоров'я для всіх»:

□ очікувана тривалість майбутнього життя (для чоловіків, жінок, міського населення, сільського населення, при народженні, у віці 15, 45 і 65 років);

□ смертність (загальні та стандартизовані показники; смертність через злоякісні новоутворення органів травлення, органів дихання; через рак крові; невизначені причини);

□ дитяча смертність;

□ частка дітей з масою тіла при народженні менше 2500 г;

□ показники фізичного розвитку дітей;

□ захворюваність: ГРЗ у дітей; бронхіальна астма у дітей; онкологічна захворюваність (злоякісні новоутворення органів дихання, органів травлення, крові, шкіри, рак шийки матки, рак молочної залози); частота вроджених вад розвитку; кишкові інфекції (спалахи: виникнення захворювань, причини; дані за кількістю хворих, госпіталізації, смертності); гепатит А; хвороби щитоподібної залози; професійні захворювання; травми та отруєння; інфекційні і паразитарні хвороби; психічні і поведінкові розлади; нові випадки на ВІЛ/ТБ. Індикатори можуть вимірюватися у % від загальної чисельності населен-

ня, у розрахунку на певну чисельність населення (10 тис. чол., 100 тис. чол.), для міського і сільського населення [5, 7].

Головною установою у реалізації наукової частини Програми «Здоров'я нації» було призначено ДУ «Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва НАМНУ» (нині ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМНУ»), на базі якого було створено Координаційну раду з основною функцією — визначення якості наукових робіт, контроль виконання завдань, проведення експертної оцінки, затвердження бюджету та його розподіл. Протягом терміну виконання Програми було проведено понад 15 засідань Координаційної ради; експертну оцінку близько 300 проєктів науково-дослідних робіт НДР та 86 відібраних на конкурсній основі НДР (кожна робота виконувалася протягом 3 років); обговорення та затвердження результатів наукових звітів та звітів до КМУ, Міністерства фінансів і Міністерства освіти та науки України згідно з законодавчими документами. На Національну Академію медичних наук України було покладено 49-57% усіх завдань Програми, брали участь 23 науково-дослідні установи, підпорядковані НАМН України. Виконувалися НДР з питань вивчення стану здоров'я і способу життя дітей та молоді (31), ортопедія (4); інформаційні технології (3); стандарти медичної допомоги та освіти (1); інфекційні хвороби (1); реаніматологія (1); спадкова та вроджена патологія (1); неврологія (1); гематологія (3) тощо; з питань

профілактики та лікування основних неінфекційних захворювань – близько 40 науково-дослідних робіт: онкологія (7), кардіологія (6), психіатрія (16), гастроентерологія (4), оцінок впливу факторів ризику на здоров'я (30).

Основними критеріями при оцінці проектів НДР були відповідність напрямкам програми; новизна обраного проекту; реальність досягнення цілей і результатів; можливість технологічної реалізації; наявність наукового заділу за заявленою тематикою; відповідність заявки сучасному стану і перспективам розвитку науково-технічного комплексу країни; науково-технічний рівень дослідження; патентоспроможність результатів робіт; обґрунтованість обсягу фінансових витрат; наявність устаткування, необхідного для виконання проектів; соціальна значимість роботи; наукова кваліфікація колективу виконавців; наявність у плані наукових досліджень і розробок, що сприяють підвищенню якості життя, створенню сучасних технологій тощо.

При плануванні Програма та наукові проекти повинні враховувати

□ можливі соціальні, економічні, медичні і екологічні наслідки, які можуть виникнути при реалізації програми (проекту);

□ загальну оцінку внеску цільової програми в економічний розвиток, а також оцінку ефективності витрат бюджетних коштів;

□ здійснення оцінки медичної, соціальної та економічної ефективності за роками або етапами протягом усього терміну реалізації цільової програми, а за необхідності – й після її реалізації. Протягом терміну реалізації Програми проводилися моніторинг та оцінка виконання, узагальнена інформація щорічно подавалася до Кабінету Міністрів України та використовувалася Міністерством охорони здоров'я України у процесі прийняття оперативних рішень і розробки нормативно-правової бази розвитку національної охорони здоров'я.

За результатами виконання НДР за заходами Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки фахівцями установ НАМН України розроблено та впроваджено 30 стандартів надання

медичної допомоги та 9 ДСанПіНів; 58 методичних рекомендацій з питань діагностики та лікування, 56 інформаційних листів; 95 патентів; 46 нововведень; 13 монографій та посібників; 1358 статей та тез у наукових виданнях; 919 доповідей; 16 програмних продуктів та 118 баз даних тощо, а після закінчення виконання НДР отримано ще 10 патентів, видано 7 методичних рекомендацій, зроблено 9 нововведень тощо. Лише за 2010 рік отримано 85 актів впровадження у заклади охорони здоров'я. За результатами закінчених НДР було видано у 2007 та 2009 роках 2 збірки наукових праць «Наукові засади Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації».

Фахівці ДУ «ІГМЕ НАМНУ» за часи незалежності України також брали участь у реалізації інших державних програм — Загальнодержавної програми «Питна вода України» на 2006-2020 роки; Цільової комплексної програми генетичного моніторингу в Україні на 1999-2003 роки; Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року.

Спіраючись на досвід реалізації попередніх стратегій, зокрема «Здоров'я для всіх», ВООЗ у 2012 році розробила нову європейську стратегію з охорони здоров'я.

Здоров'я-2020 – це основа європейської політики і стратегії громадського здоров'я XXI століття, схвалена 53 європейськими державами-членами ВООЗ на 62 сесії Європейського регіонального комітету ВООЗ (2012 р., Мальта). Здоров'я-2020 – це гнучке, «живе» керівництво з питань політики і стратегій [8].

Основними передумовами для виконання програми ВООЗ «Досягнення здоров'я для всіх у XXI столітті» визначаються високий рівень наукових досліджень у найбільш пріоритетних напрямках медичної науки та організації охорони здоров'я; формування систем інформаційного забезпечення за основними завданнями та напрямками дій, передбачених програмою; наявність оптимальної управлінської структури та системи підготовки медичних кадрів; розвиток партнерства у діяльності різних служб і організацій для досягнення цілей стратегії [7].

Політика Здоров'я-2020 визначає напрямки роботи для досягнення трьох стратегічних цілей охорони здоров'я, орієнтованих на шість областей, а саме: зниження тягаря хвороб і зменшення факторів ризику; збільшення очікуваної тривалості життя; скорочення нерівностей щодо здоров'я в Європі; підвищення рівня благополуччя населення Європи; досягнення загального охоплення і «права на здоров'я»; національні цільові орієнтири/цілі щодо здоров'я, встановлені державами-членами. Новою політикою передбачене здійснення моніторингу досягнутого прогресу щодо цільових орієнтирів та визначено 20 основних та 17 додаткових індикаторів [8]. Було запропоновано регіональні цільові орієнтири на 2020 рік (широкі цільові сфери політики Здоров'я-2020, цільові орієнтири, зв'язок зі стратегічними завданнями політики Здоров'я-2020, зв'язок зі стратегічними пріоритетами політики Здоров'я-2020). Після прийняття державами-членами ВООЗ нової Політики Здоров'я-2020 у 2013 році було розроблено Світовий план дій щодо неінфекційних захворювань на 2013-2020 роки.

Україна є невід'ємною частиною європейського процесу боротьби з хворобами цивілізації. Для попередження і контролю над НІЗ у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» Указом президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 серед переліку реформ затверджено реформу системи охорони здоров'я; реформу у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів; реформу у сфері захисту прав споживачів; програму популяризації фізичної культури та спорту; програму здорового способу життя та довголіття. А для реалізації засад європейської політики в Україні було розроблено проект Національного плану заходів з імплементації та реалізації програми Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я-2020» щодо неінфекційних захворювань на період до 2020 року як елемент державного регулювання політики у царині охорони здоров'я [9].

Висновки

Аналіз законодавчих нормативно-методологічних матеріалів показав, що головним

напрямок державної політики з охорони здоров'я повинно стати забезпечення її цілісності за рахунок єдиних підходів до планування. А основою планування у системі охорони здоров'я повинні стати державні цільові програми, що реалізують цілі та завдання державної політики України. Ступінь досягнення цілей і вирішення завдань оцінюються за допомогою цільових індикаторів, для яких можуть бути встановлені граничні значення. Перевищення (недосягнення) таких граничних значень свідчить про ефективну (неефективну) реалізацію державної програми. Програмно-цільове управління дозволяє концентрувати ресурси на пріоритетних напрямках та здійснювати комплексний підхід до розв'язання найбільш актуальних проблем охорони здоров'я на основі міжгалузевої взаємодії. Основу програмно-цільового планування у системі охорони здоров'я має становити стратегічний план чи стратегія. Використання стратегічного планування у процесі реформування дозволить системі охорони здоров'я розвиватися як соціально-орієнтованій галузі, в якій заходи та цільові орієнтири будуть науково обґрунтовані відповідно до економічних законів та потреб громадського здоров'я, включаючи ефективний менеджмент, наукові дослідження, розробку технологій, проектування, виробництво, апробацію, збут та сервісні послуги, шляхом міжсекторальної співпраці з урахуванням регіональної спеціфіки та життєво важливих галузевих потреб. Перешкодами та бар'єрами для оптимального вирішення цього питання нині залишаються політичні, організаційні, соціальні, ресурсні (людські та ін.), фінансово-економічні та інші напрями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісова П. Впровадження програмно-цільового методу формування бюджетів / П. Лісова // Фінанси України. – 2004. — № 6. — С. 23–29.
2. Осипенко Р. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету / Р. Осипенко // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 36–41.
3. Управление организацией: учебник. – 3-е изд., перераб. и

доп. / под ред. А.Г. Поршнева, З.П. Румянцевой, Н.А. Соломатина. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 716 с.

4. Державна політика та економіка охорони здоров'я : Практикум / М. Білинська, В. Григорович, Л. Жаліло та ін. – К. : К.І.С., 2002. – 216 с.

5. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки : Постанова КМУ від 10.01.2002 № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/14-2002-%D0%BF>.

6. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2013 рік / за заг. ред. О.С. Мусія. – К., 2014. – 405 с.

7. Здоровье-21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ: введение / ВОЗ. – Копенгаген : ВОЗ, 1998. – 44 с.

8. Health 2020. A European policy framework and strategy for the 21-st century / World Health Organization. – Copenhagen, 2013. – 190 p.

9. Проект Національного плану заходів з імплементації та реалізації засад європейської політики «Здоров'я-2020: основ Європейської політики на підтримку дій держави і суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя щодо неінфекційних захворювань на період до 2020 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20150311_0.html

10. Оцінка виконання Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки. – К., 2006. – 204 с.

REFERENCES

1. *Lisova P.* Finansy Ukrainy. 2004 ; 6 : 23-29 (in Ukrainian).
2. *Osypenko R.* Finansy Ukrainy. 2004 ; 6 : 36-41 (in Ukrainian).
3. *Porshneva A.G., Rumiantseva Z.P., Solomatina N.A. (eds.)* Upravlenie organizatsiei : uchebnik [Organization Management : Manual]. Moscow : INFRA-M ; 2003 : 716 p. (in Russian).
4. *Bilynska M., Hryhorovych B., Zhailo L. et al.* Derzhavna polityka ta ekonomika okhorony zdorovia: praktykum [National Policy and Economy of Public

Health : Workshop]. Kyiv : K.I.S. ; 2002 : 216 p. (in Ukrainian).

5. Kabinet Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Mizhhaluzevoi kompleksnoi programy «Zdorovia natsii» na 2002-2011roky : postanova vid 10.01.2002 № 14 [About the Adoption of the Intersectoral Complex Program “Nation Health” for 2002-2011 : Regulation of 10.01.2002 № 14]. Available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/14-2002-%D0%BF> (in Ukrainian).

6. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy Shchorichna dopovid pro stan zdorovia nase-lennia, sanitarno-epidemichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2013 rik [Annual Report on the Population's Health State, Sanitary-Epidemiological Situation, and Results of the Activity of the Public Health System of Ukraine. 2013]. Kyiv ; 2014 : 405 p. (in Ukrainian).

7. World Health Organization Health-21: An Introduction to the Health for All Policy Framework for the WHO European Region. Copenhagen : WHO; 1998 : 44 p. (European Health for All Series № 5).

8. World Health Organization Health 2020. A European Policy Framework and Strategy for the 21st Century. Copenhagen ; 2013 : 190 p.

9. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy Proekt Natsionalnoho planu zakhodiv z implemen-tatsii ta realizatsii zasad yevropeiskoi polityky «Zdorovia-2020: osnovy Yevropeiskoi polityky v pidtrymku dii derzhavy i suspilstva v interesakh zdorovia i blahopoluchchia» shchodo neinfektsiinykh zakhvoriuvan na period do 2020 roku" [Project of the Government Plan of the Measures for Implementation and Realization of the Principles of the European Policy “Health-2020 : Basics of the European Policy for the Support of the Activity of the State and Society for the Health and Well-Being” for the Period until 2020”]. Available at : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20150311_0.html

10. Otsinka vykonannia Mizhhaluzevoi kompleksnoi prohramy «Zdorovia natsii» na 2002-2011 roky [Assessment of the Performance of the Nation Health Intersectoral Complex Program for 2002-2011]. Kyiv ; 2006 : 204 p. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 18.01.2016